

FERİT EDGÜ'NÜN “NE” ADLI KÜÇÜREK ÖYKÜSÜNDE MODERNİZM ELEŞTİRİSİ

CRITIQUE OF MODERNISM IN FERİT EDGÜ'S SHORT SHORT STORY NAMED “WHAT”¹

КРИТИКА МОДЕРНИЗМА В НОВЕЛЛЕ ФЕРИТА ЭДГУ “ЧТО”

Yavuz Sinan ULU *

ÖZ

İnsan yaşamını her alanda etkileyen modernizm, bir insan ürünü olan, onun etkisinde gelişen edebiyatı da hem içerik hem biçim olarak şekillendirmiştir. Modern yaşamla birlikte hız, üretim ve ilerleme önem kazanır. Bu anlayışla küçürek öyküler anlık duyguların patlaması olarak ortaya çıkan oldukça kısa anlatılardır. Bu türün Türk edebiyatındaki en önemli temsilcilerinden biri Ferit Edgü'dür. Yazarın “Ne” adlı küçürek öyküsü modern insanın “birey” olma yolundaki sancılı sürecini, yalnızlığını, topluma yabancılaşma, kaçma ve sığınma evrelerini, yurtsuzluğunu, iletişimsizliğini, değerleriyle var olma çabasını işler. Modern insanın trajedisi, “siz” ve “onlar” arasında kalmışlığı dağ başındaki anlatı kişisi vasıtasıyla anlatılır.

Anahtar Kelimeler: Küçürek öykü, Ferit Edgü, modernizm, yabancılaşma, birey

ABSTRACT

Affecting human life in all areas, Modernism, which is a human product, also shapes literature, itself a product of modernism, in both content and form. Speed, production and progress come into prominence with modern life. Short short stories are very short stories emerging as an instant burst of emotion. One of the most significant representatives of this type in Turkish literature is Ferit Edgü. The writer of “What”, works on the painful process of modern human's becoming an individual, loneliness, alienation to society, escape and refuge stages, rootlessness, lack of communication, efforts to exist with one's own values. The tragedy of modern man, remaining between “you” and “them”, is reflected by means of a protagonist on the summit of a mountain.

Key Words: Short short story, Ferit Edgü, Modernism, Alienation, Individual

АННОТАЦИЯ

Модернизм плод человечества, которое всегда влияет как на него, так и на форму и содержание литературы. Наряду с современной жизнью, придаётся особое значение

---

¹ . DOI: 10.17498/kdeniz.936

* Ardahan Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Araştırma Görevlisi.
yavuzsinanulu@ardahan.edu.tr

динамике, производству и развитию. Новеллы являются кратким описанием моментальных эмоций. Известным новелистом в турецкой литературе считается Ферит Эдгу. В его новелле “что” описывается одиночество, отчуждение, трудности, побег современного человека на пути становления личности. Трагедия и положение современного человека отавшего между “вы” и “они” описывается в лице персонажа жившего на вершине горы.

Ключевые слова: новелла, Ферит Эдгу, модернизм, отчуждение, личность.

“Ne

-Tanrı'nın olmadığı bu dağ başında sen ne arıyorsun? Diye sordu tanıdık bir ses.

Hiçbir şey aramıyordum. Orda, dağ başında, o dağ başında yaşayan ve ölen insanların arasındaydım, hepsi bu.

Böyle dedim.

Bana,

-Onlardan biriymiş gibi konuşma, dedi. Sen, kendin niçin ordasın?

-Bilmiyorum, dedim. Belki, sizlerden değil, artık onlardan biri olduğum için.” (Korkmaz, 2011: 143)

Giriş

Günümüz Türk edebiyatının önemli yazarlarından olan Ferit Edgü, şiir, roman ve öykülerinin yanı sıra “Her çağın ruhu, özüne uygun anlatı araçlarıyla kendini açığa çıkarmak ister.” (Korkmaz, 2011: 11) anlayışı bağlamında modern çağın zamansızlığına paralel olarak ortaya çıkan ve genellikle yabancılaşma, yalnızlık, yurtsuzluk, iletişimsizlik, bireyin varoluş bunalımı gibi temaları işleyen yeni bir tür olan küçürek öykü türünde de eserler vermiştir. Ferit Edgü'nün eserlerinde modern yaşam ve onun bireye yansımaları önemli bir izlek olarak karşımıza çıkar. “Varoluşçu felsefenin varlığa bakış açısını içselleştiren Ferit Edgü, küçürek öykülerinde, insan gerçeğini merkez alarak toplumu ve toplumdaki bireyi yansıtmaya çalışır.” (Deveci, 2007: 73) 51 sözcükten oluşan “Ne” adlı küçürek öykü de modern dünya insanının bireyleşme, var olma/olamama sürecini konu edinmiştir. Öykünün tahliline geçmeden modernizmden ve bireye yansımalarından söz etmemiz yerinde olacaktır:

Modernizm aydınlanma çağını ve akabinde gerçekleşen sanayi devriminin ortaya çıkaran fikrî ve felsefî alt yapıyı oluşturan bir dünya görüşüdür. Akli, iradeyi, sanayileşmeyi, refahı, kalkınmayı "hedef" olarak gören ve kutsayan "modernleşme süreci aynı zamanda ötekini sömürgeleştirme sürecidir. ... modernizm sömürgeleştirmenin öyküsüdür." (Uçan, 2009: 2290). Sömürgeleştirme, güçlü olanın zayıf üzerinde hakimiyet kurması ve onu değersizleştirerek, maddeleştirme, metalaştırmasıdır. Modernizmin maneviyatı, ruhu öteleyen; maddeyi, başkalarının mutsuzluğu pahasına bireysel refahı yücelten anlayışı varlığa tek boyutlu bir yaklaşımı öncesine zemin hazırlamış, bu da bireylerin tipleşmesine, aynileşmesine, gölgeleşmesine, metalaşmasına sebebiyet vermiştir. Değersizleşen, aynileşen bireyler kendilik değerlerini yitirir, kendine ve çevreye yabancılaşır. Bu yabancılaşma, yurtsuzluk ve iletişimsizliği de beraberinde getirmiştir.

1. Yabancılaşma, Kaçış, Sığınma

İnsanoğlu sosyal bir varlıktır. Bu durum sürekli iletişim halinde olan, paylaşım içerisinde olan insanın özel varlık alanı gerçeğini yadsıyamaz. Bireyin varlık alanı insanın ya farkındalığını artırmış ya da büsbütün kendisinden ve çevresinden uzaklaşmasına, “çeşitli dış etkenler sebebiyle kişinin kendi aidiyet bağımsızlığını yitirmesi” (Kılıç, 1984: 16) ne, “öteki” konumuna gelmesine sebebiyet vermiştir. “Varoluşun kendisi bir yabancılaşmadır.” diyen Thietmar Wernsdörfer'in ifade ettiği gibi yabancılaşma doğal bir süreçtir. “Merriam-Webster Sözlüğü'nde yabancılaşma şöyle tanımlanır: “Bir insanın kendisini ya da duygularını önceden bağlandığı bir konum ya da nesneden geri çekmesi ya da koparması.” (Eğrilmez, 2011: 24)

“Ne” adlı öyküde dağ başına çıkmış anlatı kişinin bireyleşme, benliğe dalma, kendi olma arayışı anlatılır. Dağ başı kalabalıktan, “şey”lerden yalıtılmış, keşmekeşten uzak bir mekândır. Birey dağ başına çıkarak “şeyler dünyası”nın boğucu, ezen, baskıcı etkisinden kendini soyutlamayı amaçlamıştır. Fiziksel olarak imkânsızlıkların, zor şartların hâkim olduğu izole, bunaltıcı bir mekân olan dağ başı algısal açıdan bakıldığında anlatı kişisi için açık, geniş mekân özelliği gösterir.

“Toplum, topluluk, koskoca bir ruhsuzluktur, çünkü doğalaşmış, mekanikleşmiş, neredeyse mineralleşmiş insanlıktır.” (Gasset, 2011: 28) Gasset'in toplum tespiti anlatı kişinin topluma bakışıyla paralellik arz etmektedir. Anlatı kişisi toplumun bu özelliklerinden dolayı dağ başına sığınmıştır. Dağ başı kontrol mekanizmalarından, normlardan uzak bir mekândır. Mekânın bu özelliği metinde şöyle ifade edilir: “Tanrı'nın olmadığı bu dağ başında sen ne arıyorsun?” (s. 143). Tanrı içselleştirildiği takdirde bireyin üzerinde kontrol edici, yönlendirici bir güç olmaktadır. Mekânsız olma özelliğine sahip olan Tanrı, öyküde dağ başından soyutlanmıştır. Böylelikle mekân her açıdan tecrit edilmiştir.

Çevresindekilere güvenmeyen, kalabalıklardan kaçan ve kendi benliğine sığınan anlatı kişisi kendini evrene konumlandırmak için arayış ve sorgulama içerisindedir. Öykünün başlığı olan “ne”, metinde geçen “ne arıyorsun?”, “sordu”, “hiçbir şey”, “bilmiyorum”, “belki” sözcükleri anlatı kişisindeki arayış ve benliğini konumlandırma çabasına işaret eder.

Öyküde anlatı kişinin adı, yaşı, cinsiyeti, milliyeti, sosyal statüsü ile ilgili hiçbir bilgi verilmemiştir. Anlatı kişisi Modern dünyada yaşayan, yabancılaşan, varoluş sıkıntısı çeken, benliğini arayan insanların temsilcisi durumundadır. O, modernizmin yarattığı bir tiptir.

2. Yoksunluğun Varlığı: Yurtsuzluk ve İletişimsizlik

Yabancılaşan, kaçış ve sığınma sürecine başvuran, dünyada varlığını konumlandırmaya çalışan insanın bu girişimlerinin temelinde yurtsuzluk ve iletişimsizlik vardır. “Kişioğlunun dünyada kendine bir “yer edinme” çabası, onun insanlaşmasının en önemli etkinliğidir. Hayvan daima çevreye tutuklu kalırken, insan çevreden kendine bir dünya kurar ve orada kendini yaşar. Bu durum, bir bakıma insanın ontolojik anlamdaki kendilik sınırlarını keşfetme ve dünyadaki yerini belirleme etkinliğidir.” (Korkmaz, 2005: 140). “Ne” adlı öyküde anlatı kişisi kendilik değerlerini kaybetme ve varoluş sıkıntısıyla karşı karşıyadır. “Modern çağın yaşam biçimi, insanların kaygı ve korkularını tetikleyerek insanları içinde oturdukları yaşamı sorgular duruma getirmiştir. Nitekim korku ve kaygılar, zamanın ve mekânın içine sıkışan yaşamın en büyük tehditkârıdır. Zaman ve mekânın yaşamı tehdit

etmesi, insanların zamanı yitikleştirip, mekânla bütünleşememesine neden olur.” (Şahin, 2014: 235) Çevreyle bağını koparan ve mekânsal olarak bir aidiyet hissetmeyen birey yeni açılımlar peşindedir.

Öyküdeki “onlar” ve “siz” ayrımı oldukça önemlidir. Anlatı kişisi kendisini iki kategoriye de yerleştirememektedir. Aidiyet hissi yoksunluğu anlatı kişinin yaşadığı bunalım olarak karşımıza çıkmaktadır. Metinde geçen “sizlerden değil, artık onlardan biri olduğum için.” ifadesi “onlar” a olan eğilimini göstermektedir. “Onlar” dağ başında yaşayan ve ölen insanlardır. “Onlar” toplumdaki tecrit edilmiş, soyutlanmış bir gruptur. “Sizler” ise modern toplumun silikleşmiş, tiplleşmiş gölgeleridir. Anlatı kişisi Modern dünyanın karmaşasından topluma yabancılaşmış olan “onlar” a sığınır. İnsanlığı bunaltı olarak tanımlayan Sartre “Bağlanan ve yalnızca olmak istediği kimseyi değil, bir yasa koyucu olarak bütün insanlığı seçen kişi, o derin ve tümel (külli) sorumluluk duygusundan kurtulamaz. Doğrusu, birçoğu bu sıkıntıyı (bu iç daralmasını, bu bunalımı, bu boğuncu) yaşamazlar. Ama biz yine şunu öne süreceğiz: Onlar, bunaltılarını maskeleyerek ondan kaçıyorlar.” (Sartre, 2013: 42) der. Sarte’in bu görüşünden hareketle anlatı kişisi dağ başına çıkıp “onlar” a sığınarak maskeyi çıkarmış, kendiyi, benliğiyle, bunaltısı ve bırakılmışlığıyla yüzleşmiştir.

Modern dünya ürettiği teknoloji ve cihazlarla insanı kendine hapsedmekte, mekanikleştirmekte ve değersizleştirmektedir. Modern dünyada “İnsanlar doğa güçleri üzerindeki hâkimiyetlerini o denli artırmış durumdadır ki, bunların yardımıyla birbirlerini son insana varana dek ortadan kaldırmaları işten değildir. Bunu kendileri de bildiklerinden, günümüzdeki huzursuzluklarının, mutsuzluklarının ve kaygılı hallerinin esaslı bir bölümü buradan kaynaklanıyor.” (Freud, 2013: 101-102). Bu huzursuzluk, mutsuzluk ve kaygı insanda modern hayatın getirdiği/götürdüğü şeylerden kaçmaya ve benliğe sığınmaya sebebiyet verir. Modern dünyada “birey kendi kimliğini, soyut sistemlerin sağladığı strateji ve seçenekler arasında bulmak zorundadır.” (Giddens, 2014: 123). Özgürlük alanı daraltılan, belli bir sisteme göre şekillenmesi beklenen insan bu sıkışmışlıktan kurtulmak ister. Bireyin kendine dönebileceği yeni varlık alanları aramasının çıkış noktası budur. Anlatı kişisi böylesi bir arayışın içindedir.

Öyküde anlatı kişisi ve tanıdık bir sese sahip kişi arasında geçen diyalog oldukça önemlidir. Öykü baştan sona diyalogdan oluşur. “Tanıdık” sözcüğü öyküdeki açar ibarelerdendir. Anlatı kişinin “tanıdık ses” olarak tanımladığı kişi, anlatı kişinin “birey” olma yolunda karşılaştığı “şey”lerdir. Anlatıdaki karşıt güçtür. O ses, bireyin huzursuzluğunun, buhranının, iç çatışmasının kaynağıdır. “Tanıdık ses”, anlatı kişisi ile çevresi arasındaki iletişimsizlik probleminin ve toplumun ses yoluyla cisimleşmiş, görünür hale gelmiş biçimidir.

Sonuç

İnsanoğlu tamamlanmış bir varlık değildir. Kendini kurması gereken, arayış içerisinde olan değişen/dönüşen varlıktır. Ferit Edgü’nün 51 sözcükten oluşan “Ne” adlı küçük öyküsü modernizmin tek tiplendirdiği, silikleştirdiği insanın birey olma çabasına işler. Varoluş sancısı çeken, kendini değerleriyle evrende konumlandırma arayışına giren, yaşamının öznesi olmak isteyen insanın çıkmazı, tanıdık “şeyler”le girdiği mücadele ve “şey”lerden arınma arayışı anlatı kişinin sembolik düzeyde mekân değiştirmesiyle sonuçlanmıştır. Kendini toplumdaki soyutlayan insan “benliğe dalma” sürecini başlatmıştır. “Onlar” ve “siz” arasında tercih yapmaya zorlanan anlatı kişisi tercihini “herkes”ten yana

değil, “genel”den yabancılaşan ve kendilerine yeni bir varlık alanı oluşturan “onlar”dan yana kullanır. Böylece birey olma yolunda önemli bir adım atan anlatı kişisi modernizmin dayattıklarına karşı bir irade ortaya koymuş, mekanikleşmenin karşısına “ben”i, “öz”ü çıkarmıştır.

KAYNAKÇA

- DEVECİ, Mutlu, “*Ferit Edgü’nün Küçürek Öykücülüğü*”, Sözcük Ekonomisi Kısa Kısa , (Küçürek Öykü) 1., **Hece Öykü**, Şubat-Mart 2007, S. 19, s. 73-82.
- EĞRİLMEZ, Ayhan, “*Yabancılaşmanın Kökleri*”, **Psikeart**, S.: 17, Eylül-Ekim, 2011, s. 24-27.
- FREUD, Sigmund, **Uygurlığın Huzursuzluğu**, Metis Yayınları, İstanbul 2013. GASSET, Ortega y, **İnsan ve Herkes**, Metis Yayınları, İstanbul 2011. GIDDENS, Anthony, **Modernliğin Sonuçları**, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2014. KILIÇ, Sadık, **Yabancılaşma**, Rahmet Yayıncılık, İstanbul 1984.
- KORKMAZ, Ramazan ve Mutlu Deveci, **Türk Edebiyatında Yeni Bir Tür Küçürek Öykü**, Grafiker Yayınları, Ankara 2011.
- KORKMAZ, Ramazan, “Yurtsuzluk İtkisi ve Anayurt Otelı”, **İlmi Araştırmalar**, S. 20, 2005, s. 139-148.
- SARTRE, Jean-Paul, **Varoluşçuluk**, Say Yayınları, İstanbul 2013.
- ŞAHİN, Veysel, Ferit Edgü’nün “*Yolcu*” Adlı Küçürek Öyküsünde Yurtsuzluk İtkisi”, **Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Yıl: 2, S. 2/2, Haziran 2014, s. 234-242.
- UÇAN, Hilmi, “*Modernizm/Postmodernizm ve J. Derrida’nın Yapısökümcü Okuma ve Anlamlandırma Önerisi*”, **Turkish Studies**, Volume 4/8 Fall 2009, s.2283-2306.